

Fig. 1.

Arci-bratrstvo aneb Tovaryšstvo nejsvětějšího obrazu Spasitele Světa z poutního místa Kalvárie u Jaroměřic

Příspěvek k hmotným památkám a nálezům po činnosti Arci-bratrstva

*Vera Effigies S. S. Salvatoris
ad Sancta Sanctorum del Urbe.*

Mgr. Bc. Jaroslav Škaloud

2013

1. ÚVOD

Poutní místo na vrchu (Hoře) Kalvárii, poblíže Jaroměřic u Jevíčka, tvoří komplex sakrálních staveb - barokního kostela Povýšení Svatého Kříže (vysvěcen 14. září 1713 na svátek Povýšení sv. Kříže) a dalších objektů (hrob Panny Marie, Boží hrob s Betlémskou jeskyní v suterénu, Getsemanská zahrada, Křížová cesta s jedenácti zastaveními, kněžská rezidence, Loreta), proslavených v dávné minulosti vysokou návštěvností poutníků (ročně až 40 000 osob¹). Ti navštěvovali Kalvárii nejen proto, aby prošli zdejší Křížovou cestu či se poklonili (údajným) ostatkům sv. Feliciána², ale proto, aby mohli spatřit hlavní oltář s kopií slavného římského obrazu Vykupitele³ (Salvátora), pod nímž mohli spočinout v tiché modlitbě, připomínajíc si utrpení Kristovo.

Tradice poutí na toto místo pokračuje i dnes, i když za zcela jiných podmínek, než tomu bylo v čase vzepjaté lidové zbožnosti v době baroka.

Arci-bratrstvo aneb Tovaryšstvo nejsvětějšího obrazu Spasitele Světa (nebo také *Arci-bratrstvo aneb Tovaryšstvo Ježíše Spasitele a jeho Nejsvětějšího obrazu*), mající sídlo na hoře Kalvárii, a současně jeho duchovní i materiální správce, bylo založeno de facto současně se zahájením přípravy výstavby komplexu poutního místa (v roce 1712). De iure byl ale zakládací dekret odsouhlasen olomouckou konzistoří až v roce 1713, přičemž vlastní faktickou činnost zahájilo bratrstvo až o dva roky později, v roce 1715. Vzniklé Arci-bratrstvo Nejsvětějšího obrazu Spasitele bylo v podstatě „mezinárodní odnoží“ stejnojmenného Arci-bratrstva (Arciconfraternita del Santissimo Salvatore ad Sancta Sanctorum), sídlícího v Římě při kapli Ad Sancta Sanctorum (Svatyně Svatých). Jaroměřická odnož se tak řídila stejnými regulemi a využívala stejných oprávnění (např. v udílení odpustků), jakých užívala jeho římská větev.

Účelem tohoto textu není podat detailní popis vzniku a výstavby poutního místa Kalvárie, neposkytne ani detailní popis vlastní činnosti Arci-bratrstva, i když se některými jednotlivostmi budeme v textu dále zabývat (činnost Arci-bratrstva byla rozmanitá a pro badatele, zabývajícího se historií poutního místa Kalvárie, zajímavá⁴). Text se chce tedy primárně zabývat jen určitými dokumenty, resp. jejich částmi, které souvisejí s předmětem našeho zájmu, kterým je členský odznak Arci-bratrstva (křížek).

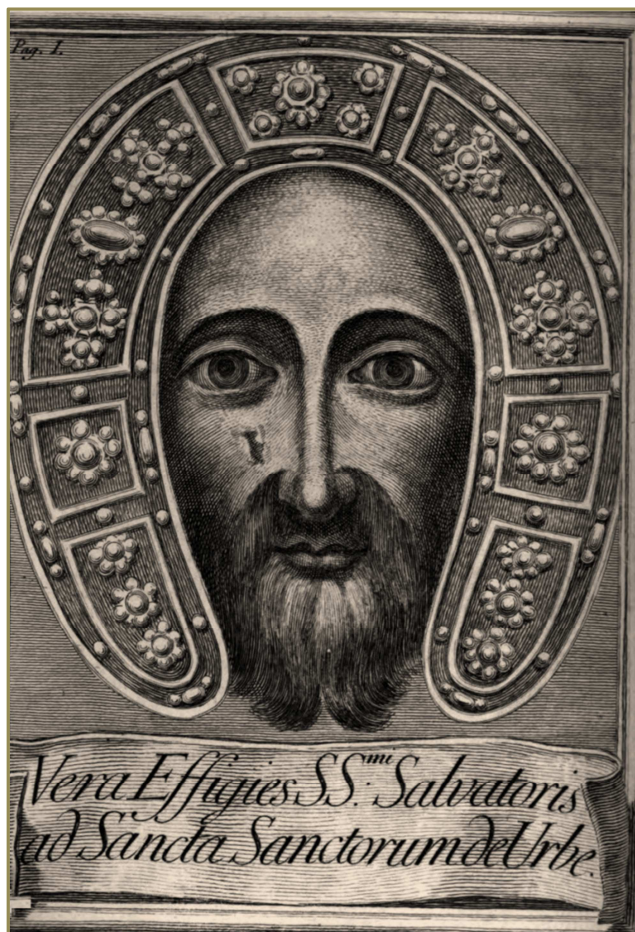
¹ Pinkava, J.: Dějiny Jaroměřic na Malé Hané, I. díl (do roku 1848), Obecní úřad Jaroměřice, 1995, str. 100

² Ve skutečnosti se jednalo o kosterní pozůstatky prvotních křesťanů, pocházející z římských katakomb, kde byly pohřbeny v průběhu 4. stol. n. l. Tyto pozůstatky se dostaly darem (a to s průvodním glejtem, potvrzujícím jejich pravost!) do držení olomouckého biskupa kardinála Schrattenbacha, který je následně věnoval majiteli Jaroměřic a zakladateli poutního místa Kalvárie svobodnému pánu (baronu) Františku Michalovi Šubřofovi. Ostatky (sv. Feliciána) byly poté s obrovskou slávou uloženy v kostele dne 25. 9. 1735 v bočním oltáři (podrobněji uvádí např. Pinkava J., 1995, str. 81-84).

³ Zdejší obraz Vykupitele (sv. Spasitele, Salvátora) je kopií originálu, umístěného v Římě v kapli „Ad Sancta Sanctorum“ (Svatyně Svatých), kde byl s originálem dotýkaný, a tím i posvěcený. Samotný originál obrazu patří mezi nejvýznamnější církevní památky, čemuž odpovídá i jeho umístění ve Svatyni. Jde o vyobrazení (ikonu) tváře Ježíše Krista.

⁴ V tomto ohledu odkazují např. na práci Jaroslava Pinkavy (1995), který ji ve své publikaci uvádí.

Dříve, než se budeme věnovat jaroměřickému Arci-bratrstvu, resp. dochovaným hmotným památkám, které souvisejí s jeho činností, dovolím si krátký exkurz do minulosti, ke kořenům jeho římského „staršího bratra“, jehož právoplatnou odnoží jaroměřické bratrstvo bylo.

obr.:

Tvář sv. Salvatora⁵ - umístěno v Sancta Sanctorum (Svatyně Svatých) v horní části Scala Sancta (Svatých schodů) ve staré části Lateránského paláce v Římě.

⁵ **Marangoni, Giovanni:** Istoria dell'antichissimo oratorio o cappella di San Lorenzo nel Patriarchio lateranense, comunemente appellato Sancta Sanctorum, e della celebre immagine del SS. Salvatore, detta Acheropita, che ivi conservasi; Roma, Nella Stamperia di San Michele per O. Puccinelli, 1747, str. 29.

2. Arciconfraternita del Santissimo Salvatore ad Sancta Sanctorum v Římě

Arciconfraternita del Santissimo Salvatore ad Sancta Sanctorum, jak zní úplný název římského bratrstva, patřilo mezi nejstarší confraternity, které působily v Římě a jeho okolí již od středověku.

Většina historiků, zabývajících se činností římských confraternit, se přiklání k tomu, že vznik této společnosti (pozdějšího Arci-bratrstva) je možno klást do období působení římského kardinála Pietro Colony⁶, který tuto funkci zastával v letech 1288-1326, resp. lze se domnívat, že kardinál Pietro Colonna dal přímý popud k jeho vzniku. Compagnia dei Raccomandati del Santissimo Salvatore (v odborné -převážně italské- literatuře je také označováno jako Compagnia dei Raccomandati, Confraternita del Santissimo Salvatore, Compagnia de' Raccomandati del Santissimo Salvatore ad Sancta Sanctorum de Urbe) obdržela v roce 1318 zvláštní pravomoci od papeže Jana XXII. s tím, že **hlavním úkolem Compagnie bude ochrana a uctívání starobylé ikony⁷ (obrazu) tváře Ježíše Krista** (Salvátora, Vykupitele), umístěné v dřívě soukromé papežské kapli, zvané Sancta Sanctorum (Svatyně Svatých) v horní části Scala Sancta (Svatých schodů) ve staré části Lateránského paláce v Římě.

Ikona je nazývána „Acheropita“ (χειροποίητα) a věřící jsou přesvědčeni o tom, že obraz byl namalován bez zásahu lidské ruky (dle pověry jej začal malovat sv. Lukáš, ale nebyl schopen jej dokončit, tak tuto jeho práci za něj nakonec dokončili andělé). Obraz byl později uložen v uzavřené a uzamčené „skříni“ (tj. ve zvláštní schránce – viz foto), a představení Compagnie byli nadáni zvláštní pravomocí k její ochraně a otevírání.

Počet členů římské Compagnie byl nejdříve omezen na 72 mužů, příslušníků předních římských rodin - šlechticů, měšťanů, bankéřů a významných a movitých obchodníků. Mělo

⁶ **Pietro Colonna** (* Řím , 1260 - †Avignon , 14 srpna 1326) byl kardinál italské katolické církve, jmenovaný papežem Mikulášem IV. dne 16. května 1288.

⁷ **Ikona** byla s největší pravděpodobností namalována v Římě mezi 5. a 6. stoletím a později byla opakovaně přemalovávána (opravována?). Samotný obraz je obložen (oklad-riza) stříbrným krytem, stejně jako dveře chránící ikonu, které pocházejí z 15. století.

ve svých řadách 28 kněží a v průběhu věků bylo každoročně voleno 2 až 6 Strážců („Guardiani“), kteří plnili speciální úkol, související s názvem jejich funkce. Později, když se členská základna rozšířila, přešlo vedení Compagnie - Bratrstva na 12 vyvolených, kteří osobně dohlíželi na ikonu Spasitele, např. když byla nesena v průvodu během oslav církevního roku či v průběhu církevních obřadů, konaných v Lateránu.

Počet členů Bratrstva byl nejdříve omezen stanoveným maximálním počtem; toto opatření bylo v roce 1452 zrušeno papežem Mikulášem V., posléze se mohly stát členkami bratrstva i ženy.

V roce 1331 obdržela Compagnia status „Confraternity“, a to rovněž od papeže Jana XXII., čímž byly i de iure stvrzeny nejvyšší církevní autoritou povinnosti a práva jeho členů. V těchto dokumentech se ještě nehovoří o pozdější **významné práci (Arci)bratrstva při správě nemocnic a při poskytování pomoci a péče nemocným, poutníkům, a ani o podílu na provozu některých univerzit.** Odkazy k této činnosti zachycují písemnosti zpracované v souvislosti s výkazem hospodaření Arci-bratrstva až po roce 1332.

Bratrstvo od svých členů nebo donátorů získává četné dary: peníze i hmotný majetek, jak v městských, tak i venkovských oblastech. Získává také vlastní znak: Kristovu tvář (polopostavu) před oltářem s rozsvícenou svíčkou nalevo i napravo vedle jeho postavy. Do dnešních dob zdobí znak (Arci)bratrstva v podobě fresek fasády na mnoha místech Říma, a je umístěn dokonce i na stěně Colossea, jehož část římské (Arci)bratrstvo vlastnilo (viz dále).

Zdroj foto: Internet, heslo Colloseum

Znak Arci-bratrstva umístěný ve zdi Colossea

V roce 1348 odkázal Arci-bratrstvu kardinál Giovanni Colonna⁸ značnou sumu peněz, která měla posloužit k výstavbě nemocnice a ubytovny v blízkosti Lateránu. Stavba byla lokalizována na východní straně Via di Santo Stefano Rotondo, vedle malé kaple, zasvěcené Archandělu Michaelovi. Proto také nemocnice nesla jméno Ospedale di San Michele (nebo Ospedale Dell Angelo - v literatuře také Ospedale del Salvatore). Počet nemocnic, které později (Arci)bratrstvo založilo a spravovalo stoupal, patřily mezi ně nemocnice (ospedale): Ospedale di Sant'Andrea, Ospedale dei Santi Pietro e Marcellino (=Ospedale di Sant'Antonio iuxta Lateranum) a Ospedale di San Giacomo al Colosseo, z nichž všechny byly později sloučeny v Ospedale di San Giovanni in Laterano.

⁸ **Giovanni Colonna** (*Řím , 1295 - †Avignon, 3.července 1348) byl kardinál italské katolické církve. Do funkce byl jmenován papežem Janem XXII dne 18. prosince 1327.

Postupně také zřizovalo a spravovalo církevní vysoké školy - Collegio Capranica, Collegio Nardini, Collegio Ghislieri a Collegio Crivelli. Kromě těchto aktivit poskytovalo (Arci)bratrstvo pomoc chudým (rozdáváním oblečení), věno mladým dívkám z chudých rodin a pomáhalo zabezpečit chudé vdovy.

Zajímavé je období konce 14. stol., kdy v důsledku rozporů mezi významnými šlechtickými rodinami a zejména mezi francouzskou korunou a papežstvím došlo k rozkolu v církvi, pročež papež Klement V. odešel do francouzského Avignonu. V době schizmatu došlo k celkovému úpadku Říma, snížil se počet jeho obyvatel, zvýšila se chudoba a narostla kriminalita.

Nejen papež Mikuláš V. snil o obnově velikosti a slávy Říma, ale také římský Senát přijal roku 1382 rozhodnutí o tom, že v rámci duchovní obrody zkultivuje římské Colosseum - významnou památku, o jejíž osud a historii začal být opětovný zájem. Budova Colossea byla rozdělena mezi tři majitele: Senát, Cameru Apostolicu (církevní papežskou finanční správu) a Arci-bratrstvo (z období vlastnictví části budovy Colossea pochází i deska se znakov bratrstva – viz foto výše).

Zajímavostí je, že (Arci)bratrstvo získalo v tomto období koncesi, na základě níž mohlo začít těžit kámen, pocházející ze stěn Colossea, a tento s velkým ziskem prodávat jako stavební materiál. Později došlo k pozastavení (zrušení) platnosti koncese, ale v roce 1606 byla (Arci)bratrstvu koncese obnovena (jako dar-odměna za jejich činnost v sociální oblasti) s podmínkou, že k prodeji může být použit pouze kámen, spadlý z horních pater budovy. V Římě a jeho okolí tak stojí vícero paláců, postavených z materiálu (rozebraného) Colossea, takže i toto společenství se svým způsobem negativně na celkovém stavu této památky „podepsalo“.

V období let 1490 – 1539 pořádalo (Arci)bratrstvo v prostorách amfiteátru (samozřejmě na základě příslušného povolení) pašijové hry (věřící považovali Colosseum za místo umučení mnoha raných křesťanů). Hry však vyvolávaly mezi obyvatelstvem nepokoje a došlo k řadě incidentů, protože vzbuzovaly nenávist proti Židům, a tak byly v roce 1539 zakázány.

Tak jako jiné confraternity, věnovalo i (Arci)bratrstvo náležitou pozornost čistě církevním záležitostem, a s tím také související péči o duše svých zemřelých členů - pokud si ovšem člen bratrstva tuto „péči“ během svého života „předplatil“ v podobě příslušného poplatku nebo daru (ten býval svázán s povinností bratrstva konat v určený čas příslušnou pobožnost za duši zemřelého donátora nebo jiné, donátorem určené osoby).

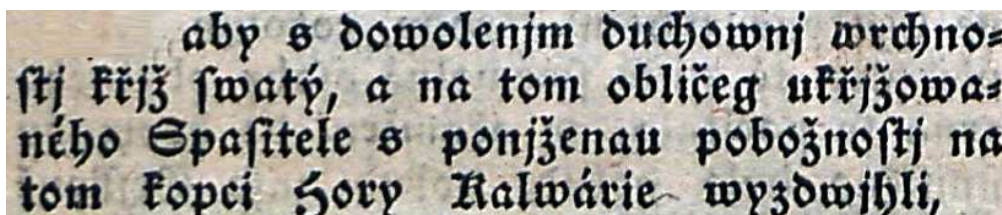
Římské Arci-bratrstvo (**Arciconfraternita del Santissimo Salvatore ad Sancta Sanctorum**) ztrácelo postupně začátkem 19. stol. svůj význam, a oslabila se také jeho členská základna. Koncem 19.stol (údaje se různí, je uváděn rok 1804, ale i rok 1870) pak došlo k jeho úplnému zániku.

3. Arci-bratrstvo - Tovaryšstvo Pána Ježíše Krista Spasitele a jeho Nejsvětějšího Obrazu z poutního místa Kalvárie u Jaroměřic

Popud k vybudování Kalvárie jako poutního místa a zároveň ke vzniku Arci-bratrstva dal **František Michal Šubíř svobodný pán** (baron) z **Chobyně**, který se jaroměřického panství ujal v roce 1708, poté, co se jeho správy vzdal jeho nemocný otec.

F. M. Šubíř (*14.12.1680 - † 3. 1. 1738 v Jaroměřicích) po studiích filosofie na olomoucké universitě absolvoval s vynikajícím prospěchem studium práv ve Vídni, a –řeceno dnešními slovy – měl nastartovanou skvělou kariéru na dvoře Karla VI. jako učitel Jeho Veličenstva. Této kariéře se však vzdal po svém rozhodnutí věnovat se správě převzatého rodinného majetku. Nicméně i tak postupně dosáhl ve svém životě vysokých funkcí (působil např. jako zemský sudí, císařský tajný rada, nejvyšší zemský sudí, královský komisař v zemském sněmu).

Místní poutní tradice byla založena na místě (na vrchu za obcí Jaroměřice), kde byl již v roce 1664 vztyčen dřevěný kříž s vyobrazením tváře Spasitele, který měl obyvatele panství ochránit před zde pobývajícím (dle místní pověry) „zlým duchem“ Kadrmanem.

obr.: Příručka 1859, str. 18. VK Olomouc

Jako výraz vděčnosti za záchranu před jeho působením pak ve svátek Nalezení a Povýšení sv. Kříže ke kříži putovali místní lidé.

V roce 1683 nechal Šubířův předek, **František Julius Ferdinand Šubíř** svobodný pán z Chobyně, postavit u kříže kapli, zasvěcenou Povýšení sv. Kříže a čtyřem ochráncům proti moru (sv. Rochovi, sv. Fabiánovi, sv. Šebestiánovi a sv. Rozálii) jako poděkování za to, že bez úhony přežil morovou epidemii, která kraj postihla v letech 1680/1683.

Pod vlivem své víry v Boha a na základě slibu, který Šubířova manželka Johanka Konstancie⁹ prý učinila při modlitbách o záchranu života svého i života dosud nenarozeného potomka (před porodem došlo ke zdravotním komplikacím u rodičky), se manželé rozhodli přestavět kapli Povýšení sv. Kříže v kostel, resp. následně vybudovat dnes slavné poutní místo Kalvárii.

První stavbou celého komplexu byla stavba kostela, jehož základní kámen byl položen dne 4. 5. 1712, a který byl slavnostně vysvěcen na svátek Povýšení sv. Kříže dne 14. 9. 1713.¹⁰

⁹ Johanka byla dcerou barona Zikmunda Saka z Bohuňovic, na Biskupicích a Bezděkově.

¹⁰ Podrobněji k založení poutního místa např. Pinkava (1995) na str. 70 -73 a další internetové zdroje.

V Jaroměřicích byly postupně vybudovány sakrální objekty s mnoha biblickými upomínkami na Kristovu mučednickou smrt, především zmíněný chrám, který měl obsahovat všechna tajemství umučení Ježíše Krista (podle vzoru jeruzalémské hory Kalvárie), křížová cesta i Getsemanská zahrada.

Celá zamýšlená stavba poutního areálu byla značně finančně náročná, nicméně F. M. Šubíř měl jistě velmi dobré znalosti, a prostřednictvím svých vlivných kontaktů i přehled o způsobu, jak stavbu finančně co nejlépe zabezpečit. Ostatně své schopnosti dobrého správce prokázal s úspěchem při správě a rozšiřování svého jaroměřického panství. Moji spekulací, nikoli však nepravděpodobnou je, že Šubíř (nebo jeho dále uvedení blízcí a významní přátelé) měl(i) velmi dobré informace o ekonomických přínosech¹¹ zvýšeného poutního provozu na (jiných) významných poutních místech, včetně znalostí o činnosti různých, v té době působících confraternit. Je tedy (spekulativní) otázkou, nakolik bylo rozhodnutí o vybudování poutního areálu učiněno *jen* pod vlivem vzedmuté vlny náboženské víry, intenzivně prožívané oběma majiteli panství (a současně v důsledku daného slibu), a nakolik dílem ekonomicky vedených úvah o možnostech (spolu)financování celého díla. Pokud si tyto skutečnosti uvědomíme, pak nás také ani příliš nepřekvapí nápad zřídit při poutním místě (v podstatě současně s počátkem jeho výstavby v roce 1712) **Arci-bratrstvo – Tovaryšstvo nejsvětějšího obrazu Vykupitele Světa**¹². Jeho členové se totiž také (kromě správy poutního místa, ochrany sv. Kříže i obrazu Nejsvětějšího Vykupitele/Spasitele a péče o spásu svých duší a duší bližních) podíleli na finančních dotacích, určených pro výstavbu jednotlivých objektů. Tyto peníze byly získávány z výtěžku, plynoucího z darů, ze zápisného, z prodeje členských odznaků (křížků), z prodeje Příručky (viz dále) a z úroků, plynoucích z opatrovaných financí.

Netvrdím zde v žádném případě, že vybudování poutního místa na Kalvárii bylo čistou spekulací od samého počátku, nabízím k úvaze pouze jiný úhel pohledu.

Činnost Arci-bratrstva byla jistě záslužná, tedy pokud přistoupíme na to, že nešlo jen o plnění stanovených členských povinností pod hrozbou ztráty dále uvedených výsad. Bratři a sestry (členská základna Arci-bratrstva) navštěvovali své nemocné (bratry a sestry), modlili se za spásu duše umírajících nebo podle svých možností pomáhali „*chudým, bídným a nuzným našim*“ („*Regule toho našeho Arci-bratrstva*“, *díl II., kapitola druhá, str. 24 – 27, Příručky 1859*). Nicméně – a to je třeba také vnímat- jako červená niť se celým textem Příručky, resp. celou činností Arci-bratrstva protkávají právě pojmy: **milosti, odpustky, privilegia (a varování pro ty, kteří by regule nedodržovali, že si nezaslouží ony milosti, odpustky a privilegia obdržet)**. Problematice odpustků a milostí se speciálně věnuje celý III. díl Příručky, ale jsou opakovaně zmiňovány i v dalších částech jejího textu (jsou zde vyjmenovány podmínky jejich udělování s opakovaným odkazem na původní římské Arci-bratrstvo, které je obdrželo v průběhu věků od jednotlivých papežů, např. Julia III., Bonifáce VIII., Johanneše XXI., Clementa VI., Urbana V., atd.). Připomínám, že v minulosti katolická

¹¹ Hovoří o tom četné zachovalé soupisy darů, nalézáných u milostných obrazů, např.: „*V Klokotech u Tábora bylo ještě v r. 1866 mimo množství zlatých a stříbrných šperků, křížků, perel, granátů, hvězd a srdci zaznamenáno i 11 kusů dukátů, 36 kusů tolarů, 25 dvacetníků a velmi mnoho malých i velkých památních peněz.*“ Zdroj: **Hulakovský, Jan: Dějiny hory Klokotské, Tábor, 1868.**

¹² Na titulní straně dále uvedené publikace je uveden tento název bratrstva „*SOCIETAS JESU SALVATORIS, to jest: Veleslavné Arci-Bratrstvo, aneb Tovaryšstvo nejsvětějšího Obrazu Vykupitele Světa Pána našeho Ježíše Krista*“; v textu příručky pak jiná podoba názvu: „*Arci-bratrstvo, aneb Tovaryšstvo Pána Ježíše Krista Spasitele a jeho nejsvětějšího Obrazu.*“

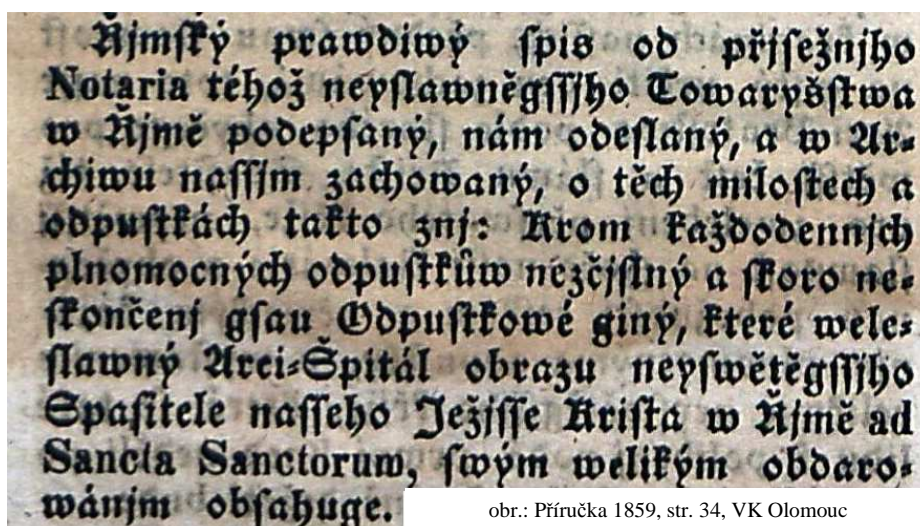
církev důrazně prosazovala učení, že duše zemřelých, kteří spáchali méně závažné hříchy nebo za života projevili určité „nedokonalosti“ ve svém chování, poputují po smrti nejprve do Očistce, kde se před vstupem na nebesa od těchto hříchů a nedokonalostí „očistí“. **Zároveň bylo možné pobyt v očistci zkrátit o určitý počet dní nebo let, a to získáním tzv. Odpustku¹³, které byly buď plnomocné (úplné) nebo částečné, a tyto odpustky bylo možno získat provedením stanovených náboženských úkonů.**

„A čím je takový člověk očišťován? Ohněm, kterým je sám Bůh (viz např. Ex 3, Dt 4,24) a který Kristus přišel uvrhnout na zem (Lk 12,49). Ten oheň je neúprosností posledního soudu, kdy každá nedokonalost a hříšná skrytost v člověku vychází najevo v záru a světle tohoto ohně, a vše, co se protíví Boží svatosti, je tímto zárem Boha „spáleno“. Tím ohněm je sám Bůh a kdo ho skrze radostnou zvěst nepřijme do svého srdce, stane se mu tento oheň ohněm věčného zatracení, neboť nebude-li tento oheň hořet v člověku, bude člověk, jenž tento oheň odmítnul, hořet v tomto ohni ke svému věčnému utrpení.“¹⁴

Co tedy čekalo po smrti duši věřícího? Jen oheň a utrpení. Nikdo z nás není „svatý“, a bylo tomu tak od nepaměti, takže proč své duši tuto nepřijemnost (Očistec) nezkrátit a nepobýt v něm o několik stovek dní (několik let) kratší dobu?

Proč o Očistci hovořím v souvislosti s poutním místem Kalvárie, v souvislosti s Arci-bratrstvem a v souvislosti s úvahou nad ekonomickým pozadím celého „projektu“ ?

Kalvárie byla Páterem Weitem (viz dále) připodobněna jeruzalémské Kalvárii, a věřícím bylo v Příručce i při kázáních opakovaně zdůrazňováno, že poutí na jaroměřickou Kalvárii (praktikování zde předepsaných úkonů) získají tytéž a další, jen pro členy (římského i jaroměřického) Arci-bratrstva určené milosti a každodenní plnomocné odpustky. V příručce je uvedeno, že poutí na jaroměřickou Kalvárii vykoná poutník pro spásu své duše a její (rychlejší) očištění stejnou službu, jako kdyby putoval do Jeruzaléma (nebo na jiná, tehdy slavná a navštěvovaná poutní místa, když takovou pouť si nemohl každý dovolit ať už z jakýchkoli důvodů).

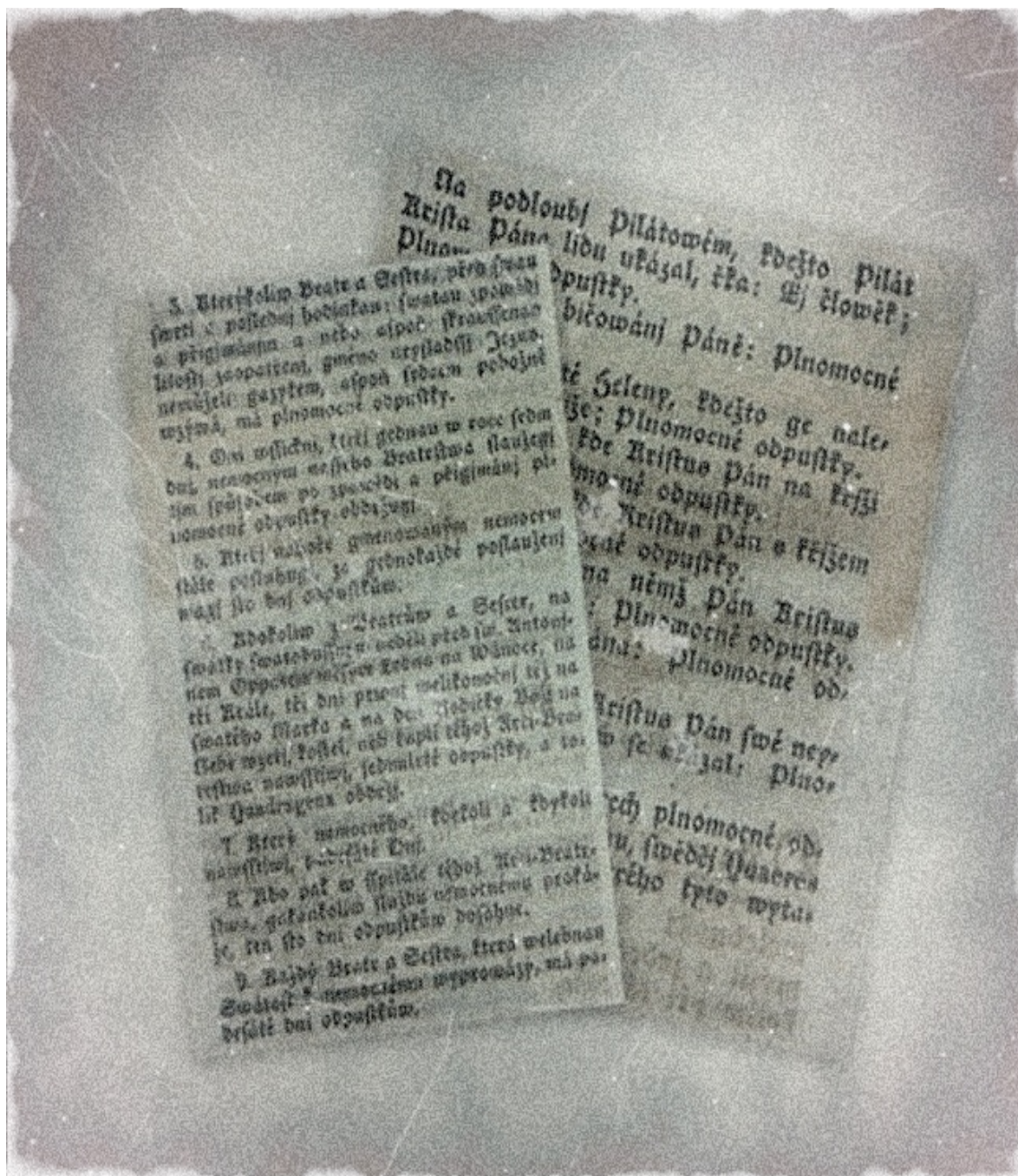

obr.: Příručka 1859, str. 34, VK Olomouc

¹³ Viz např. zde: <http://www.katolik.cz/otazky/ot.asp?ot=828>

¹⁴ Drexler, Lukáš: Očistec - katolický konstrukt nebo pravověrná součást křesťanské tradice? Internet: Theofil.cz. – revue pro život z víry, článek ze dne 27. 10. 2009, viděno 23.1.2013 <http://revue.theofil.cz/revue-clanek.php?clanek=952>

Jinými slovy: čím více poutníků na jaroměřickou Kalvárii doputovalo, čím více osob se stalo členy Arci-bratrstva (byť by to bylo třeba i z jiných důvodů, než jen pro možnost získání všech deklarovaných odpustků¹⁵ a milostí), tím větší (ekonomický) prospěch to poutnímu místu i Arci-bratrstvu, jako jeho správci, přinášelo.

obr.: Příručka 1859, str. 40 a 45, VK Olomouc
 Díl III., kap. IV. „Nové odpustky Arci-Bratrstva našeho, od jmenovaného Pána Commendatora vyžádané.“
 Díl IV. „Příležitost hory kalvárie jaroměřické se vypisuje, též pobožnosti způsob a modlení se předepisuje.“

(Fotomontáž autor textu)

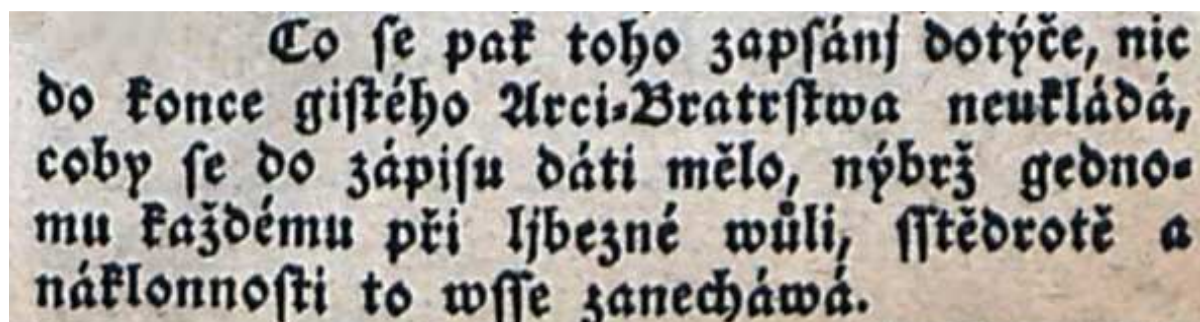
¹⁵ Každý, kdo se nechal zapsat do Arci-bratrstva, zaplatil zápisné, rovněž členský odznak a Příručka byly prodávány. Všechny milosti, odpustky a privilegia mohli získat jen plnoprávní členové Arci-bratrstva. Zda je i v tomto případě možné hovořit o tolik kritizované praxi „kupčení s odpustky“ (byť ve skryté formě), je však otázkou...

O založení jaroměřického **Arci-bratrstva**, a o vybudování samotného poutního místa (jako aktivní duchovní Šubířův rádce) se největším dílem zasloužil již zmíněný P. Jeroným Weith (v příručce uveden jako P. Jarolím Weyt), člen řádu sv. Františka (O.S.F.). O patřičná povolení bylo třeba požádat nejen v Římě, ale i olomouckou konsistoř, která vydala souhlas svým přípisem ze dne 31. 8. 1713. Vlastní přijímání členů a zahájení činnosti se však pozdrželo téměř o dva roky, během nichž proběhly přípravné práce. Veřejně zahájení činnosti Arci-bratrstva vyhlásil již zmíněný P. Jeroným Weith. Stalo se tak v den (14. 9. 1715), kdy katolická církev slaví svátek Povýšení sv. Kříže,¹⁶ přičemž si zopakujeme, že toto datum provází dějiny vzniku jaroměřické Kalvárie (a poutí, konaných v této lokalitě) již od roku 1664, kdy byl vystavěn na kopci kříž (aby místní občané zabránili řádění zlého ducha Kadrmana), a kdy byly každoročně dne 14. 9. k němu konány poutě. Později zde byla vystavěná kaple (okolo r. 1683) ke cti Povýšení sv. Kříže (a čtyř patronů proti moru). V tento den byl také (v roce 1713) vysvěcen nově vystavěný kostel Povýšení sv. Kříže (a současně veřejně vyhlášeno rozhodnutí o povolení činnosti Arci-bratrstva). Zdůrazňuji to proto, že symbolika kříže, spolu s obrazem sv. Salvatora (podobizny Ježíše Krista), hraje v činnosti Arci-bratrstva významnou roli.

Pinkava (1995, str. 76) uvádí, že ke zdržení v zahájení činnosti Arci-bratrstva o dva roky (tj. k roku 1715) došlo z důvodu výroby bratrských odznaků (křížků), tisku knížek („*regulky na poučení*“) a „*cedulky*“.

Tuto „*cedulku*“ obdržela každá osoba, která se zapsala, a tím stala řádným členem Arci-bratrstva. Na „*cedulce*“ byl vyobrazen Nejsvětější Spasitel a uvedeno jméno a příjmení člena. Po smrti člena mohli odeslat pozůstalí *cedulku* zpět na Kalvárii, aby „*v Pánu usnulého bratra neb sestry duši s obyčejnou duchovní pomocí přispěti se mohlo*“.

Členský zápis – soudě podle textu „*Příručky*“ – mohl být doprovázen i darem, jak vypovídá dále uvedená citace (zde nahrazena ukázkou kopie části textu *Příručky*):

Co se pať toho zapsánj dotýče, nic do fonce gistého Arci-Bratrstwa neukládá, coby se do zápisu dáti mělo, nýbrž gednomu každému při ljbezne vůli, štědrotě a náflonnosti to wšse zanechává.

¹⁶ „*Povýšení sv. Kříže je křesťanský svátek, v liturgickém kalendáři katolické církve se slaví 14. září. Připomíná utrpení Ježíše Krista... Svátek má svůj původ v Jeruzalémě, kde se ten den slavilo výročí posvěcení Baziliky Božního hrobu. Podle legendárního podání (např. Zlatá legenda) je dnem, kdy byly znovuzískány relikvie Kristova kříže, kterých se zmocnili Peršané při dobytí Jeruzaléma.*“ Zdroj: Wikipedia, internetová encyklopedie, viděno dne 20. 1. 2013.

Kdyby pať z Sorliwosti ku Aristu uťjš-
žowanému a z lásky k tomu Towaryštwu,
buďto na geho potreby, buďto na ozdobu,
buďto z giné gatěkoliw přšćiny, od štědrých
ruťau pánůw dobrodincůw něco se darowa-
lo; to wššechno pod bedliwým opatrowánsm
čtwrtého pána Custoda, štrze Vice-Nota-
ria poznamenáno, bezpečně pozůstane, po-
tom pať celá summa, podle počtu spořá-
daná, pp. Custodům a ochrancům naššim
ad ratificandum se podá a uťáže.

obr. shora i zde: Příručka 1859, str. 31, VK Olomouc

Podle Pinkavy tedy již v roce 1715 existovala „knížka (regulky na poučení)“, tedy pravidla chování členů Arci-bratrstva. Pravděpodobně se jedná o německy psaný tisk, dnes uložený v Österreichische Nationalbibliothek (Rakouské národní knihovně) ve Vídni, jehož autorem byl sekretář bratrstva Bohumír Hynek Bilovský (*1659 - †1725, literát, básník, povoláním farář).¹⁷ Foto její titulní strany mi laskavě zprostředkoval Mgr. Vladimír Maňas Ph.D., odborný asistent na Ústavu hudební vědy, Filosofické fakulty Masarykovy university v Brně.

České vydání (tedy to nejstarší, které je mi zatím známo) je datováno až čtyři roky po faktickém zahájení činnosti Arci-bratrstva, k roku 1719.

Tato publikace (vydána r. 1719 v Olomouci, nákl. Františka Antonína Hiruleho), má fakticky charakter poutní příručky, a v textu se mj. zabývá vznikem poutního místa Kalvárie, pojednává o bratrstvu a uvádí modlitby k jednotlivým zastavením křížové cesty, která je součástí (širšího) areálu poutního místa Kalvárie (viz dále).

Název díla je poněkud delší, pokusím se jej převést do současné češtiny (zachovávám psaní velkých písmen, jak tomu je u originálu):

¹⁷ Podrobněji viz např. heslo Bohumír Josef Hynek Bilovský ze zdroje Wikipedia, internetová encyklopedie

**SOCIETAS
JESU SALVATORIS.**
To jest.:
Veleslavné Arci-Bratrstvo, aneb
Tovaryšstvo nejsvětějšího Obrazu
**Vykupitele Světa
Pána našeho
Ježíše Krista
s nejslavnějším
Tovaryštvem
Ad Sancta Sanctorum.**
Jakož také
**Spiritus S. et. S. Jacobi
Hospitalium**
v Římě sjednocené
a všema Odpustky, též
Milostmi
jmenovaných špitálů obdařené.
1719

Foto - viz dále

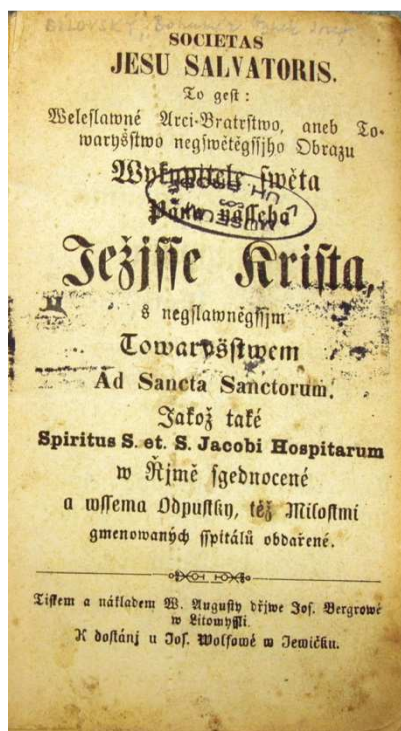
Tato knížka (Příručka) je tedy jednou z listinných památek, která se nám, po činnosti Arci-bratrstva zachovala. Její výtisky jsou uchovávány např. v Odborné knihovně Muzea J. A. Komenského v Uherském Brodě a ve Vědecké knihovně v Olomouci. Mě známá vydání vyšla v letech 1719 a opakovaně v r. 1859.

Vydáno v Olomouci r. 1719 – nakladatel F. A. Hirule
Odborná knihovna Muzea J. A. Komenského
v Uherském Brodě

Vydáno v Litomyšli r. 1859 – nákl. F. Augusty
Vědecká knihovna Olomouc

Tiskem a nákl. F. Augusty, dříve Josefiny Bergrové
v Litomyšli (nedatováno). K dostání u Josefiny
Wolfové v Jevíčku. Opatřeno razítkem Muzea v Uh. Brodě
- současné uložení tisku neznám -

Titulní strana původní příručky – dnes uloženo
v Österreichische Nationalbibliothek ve Vídni

Zdroj foto: digitální archiv autora a V. Maňas

Vzhledem ke známým skutečnostem, souvisejícím s politikou císaře Josefa II. v církevní oblasti, došlo po vydání tolerančních patentů ke zrušení řady poutních míst, toho na Kalvárii nevyjímaje. Současně byla také (v roce 1784) úředně ukončena i činnost Arci-bratrstva. Výtisk Příručky z roku 1859 tedy souvisí s pozdějším znovuoobnovením jeho činnosti.

Vydání z roku 1719 (Olomouc) má rozsah 144 stran, pozdější vydání z roku 1859 (Litomyšl) je rozsáhlejší, a má celkem 192 stran. Obě verze 1719/1859 se od sebe liší především rozsahem poslední části, věnované jednotlivým zastavením křížové cesty a příslušným modlitbám.

Samotná Příručka (1719) je rozdělena do několika částí, **úvodní pasáž je v podstatě dedikací**, v níž jsou uvedena jména hlavních představitelů – ochránce (protektora), čtyř custodů a autora spisku. Následují:

- ❖ **Předmluva** „k Milostivým Pánům, Pánům custodům“ – (obsahuje mj. ideové - teoretické odůvodnění jejich počtu).
- ❖ **Předmluva** „k bratrům a sestrám téhož veleslavného Arci-bratrstva“ (vytyčuje mj. cíle činnosti Arci-bratrstva a vyjmenovává důvody, proč vstoupit do bratrstva).
- ❖ Další oddíl knihy je nadepsán „*Hora Kalvárie v Jaroměřicích blíž města Jevíčka*“ a člení se na celkem V. dílů, přičemž díl I. až III. je každý dále rozčleněn do 4. kapitol. Kapitola III. Je zcela věnována pojednáním o odpustcích – popisuje se zde, jak jimi bylo (a kým) Arci-bratrstvo obdarováno, kteří z papežů je potvrdili a v jakém rozsahu se na bratry a sestry vztahují.
- ❖ Díl IV. je rozdělen na dva celky, jeden s názvem „*Příležitost hory Kalvárie Jaroměřické se vypisuje /též pobožnosti způsob/ a modlení se předepisuje*“ a druhý s názvem „*Začátek a způsob obětování této pobožnosti*“ (s popisem jednotlivých 11 figur-Zastavení, s uvedením příslušné modlitby).
- ❖ Díl V. popisuje cestu, kterou se má ubírat procesí a uvádí opět jednotlivé modlitby.
- ❖ Závěrečnou pasáž tvoří text nazvaný „*Nábožné vzdychání ku krucifixu za šťastnou smrt, umírajícím obzvláště prospěšné*“.

V závěru úvodního textu Příručky je, jak shora uvedeno, identifikován autor díla, jímž byl již zmíněný **Bohumír Josef Hynek Bilovský** (Gottfrid Josef Bilowský *1659 - †1725), zde jako notář a sekretář Arci-bratrstva. Dále jsou zde uvedena jména všech nejvýznamnějších představitelů Arci-bratrstva, kterým byl především ochránce (protektor) **Wolfgang Hannibal hraběte von Schrattenbach** (*12. 9. 1660 Rakousko - †22. 7. 1738 Brno).¹⁸ Následují jména custodů (ochránců sv. obrazu a kříže), jimiž byli (podle příručky z let 1719 i 1859) zvoleni:

- Vilém Vojtěch Libštejnský z Kolovrat
- Jeroným (Jarolím) hrabě z Colloredo -Waldsee¹⁹ (*1664 - †1726)
- František Ferdinand Sack (Sak) svobodný pán (baron) z Bohuňovic
- František Julius Ferdinand Šubíř svobodný pán z Chobyně, pán v Jaroměřicích (*1649 - †1721) - otec F. M. Šubíře.

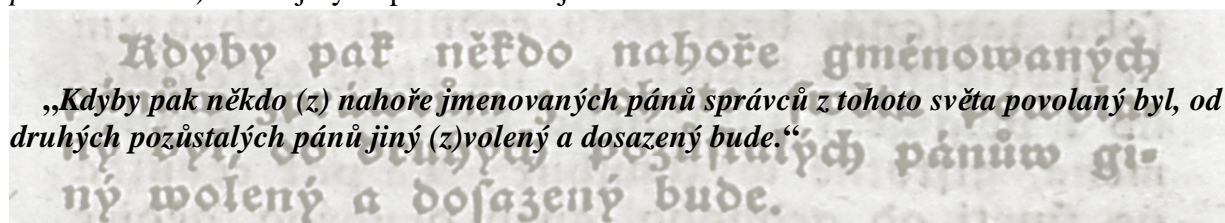
¹⁸ Podrobněji k této osobě např. Wikipedia, internetová encyklopedie, zde:

http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Wolfgang_Hannibal_von_Schrattenbach&oldid=8577696%E2%80%9C

¹⁹ Jeroným Colloredo-Waldsee (*1664 - †1726) - v roce 1693 vymřela po meči Asquinova větev Colloredů. Rodinné jmění (např. Opočno) bylo postupně převedeno na Jeronýma z Vikardovy linie, který zdědil polepšený colloredovský erb a přídomek „z Waldsee“.

Nutno podotknout, že ve jmenném výčtu shora uvedených custodů se s Pinkavou (1995, str. 77) v jednom lišíme, když on uvádí na druhém místě seznamu **Jana Joachima hraběte ze Žerotína** (* 1667 - †1716). Je pravděpodobné, že měl k dispozici původní matriály, vztahující se k roku 1715 (možná je jméno Jana Jáchyma ze Žerotína²⁰ uvedeno v původní Příručce nebo v zakládací listině). Bohužel není aktuálně v mých možnostech tento rozpor poukazem na konkrétní listinu objasnit, ale vzhledem k tomu, že hrabě ze Žerotína zemřel v roce 1716, tedy jeden rok po oficiálním zahájení činnosti Arci-bratrstva, je velmi pravděpodobné, že je to důvod, proč ve vydání Příručky z r. 1719 (Olomouc) již mezi custody uveden není.

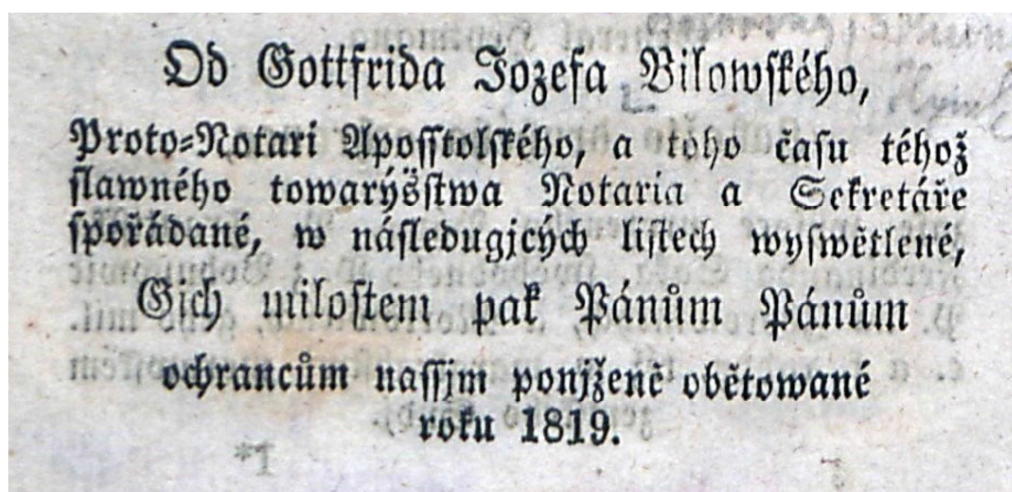
Příručka obsahuje povinnosti, které měli představitelé (custodi) Arci-bratrstva plnit. Ta jsou uvedena na str. 27 - 30, kapitoly „*O předních správcích téhož Tovaryšstva též o jejich povinnostech*“). Mezi jinými povinnostmi je uvedena i tato:

obr.: Příručka 1859, str. 29, VK Olomouc

V souvislosti s tímto pravidlem je pak zajímavé, že osoby, které připravovaly k tisku rozšířenou verzi Příručky (1859) vůbec v jejím textu (byť třeba jen v nějaké poznámce) nereagovaly na změnu v personálním obsazení „vedení“ Arci-bratrstva, které nutně muselo být po znovuoobnovení jeho činnosti zvoleno. Jinými slovy – kromě převzatého původního textu a jmen custodů, uvedených Bilovským, se zde nedočteme jména a postavení těch, kteří po obnovení činnosti stáli v čele Arci-bratrstva.

Závěrem této kapitoly si dovoluji poukázat na jednu drobnou chybu, které se dopustil (sazeč) knihtiskař ve vydání z r. 1859 (Litomyšl, nákl. F. Augusta, Vědecká knihovna Olomouc), jímž je vrocení data vydání Příručky (uvedeno **1819** místo správného **1719**), připsaného ke jménu autora Bohumíra Josefa Hynka Bilovského.

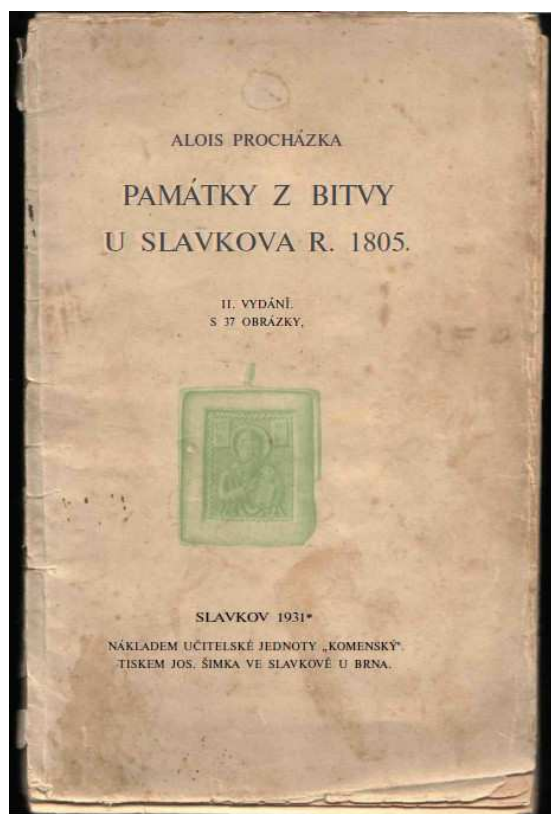

obr.: Příručka 1859, str. 4, VK Olomouc

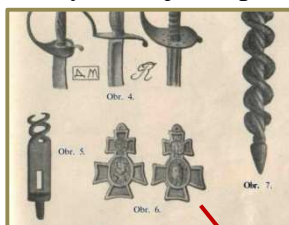
²⁰ Pinkava (1995, na str. 144) uvádí rodokmen jaroměřických Šubřů s tím, že prvním manželem sestry Františka Michala Šubře, Marie Antonie, byl „svobodný pán ze Žerotína“.

4. Členský odznak Arci-bratrstva - Tovaryšstva Pána Ježíše Krista Spasitele a jeho Nejsvětějšího Obrazu z poutního místa Kalvárie u Jaroměřic

Když vydal v roce 1931 (v jejím druhém vydání) řídící učitel ze Slavkova u Brna **Alois Procházka**²¹ svoji brožuru „*Památky z bitvy u Slavkova r. 1805*“, pravděpodobně vůbec netušil, že v této publikaci zaznamená vzhled odznaku *Arci-bratrstva aneb Tovaryšstva nejsvětějšího obrazu Spasitele Světa*.

Mezi nejrůznějšími obrázky hmotných památek – nálezů (zbraní střelných, sečných, bodných aj.), pocházejících z někdejšího bitevního pole (jehož epicentrum leželo mezi obcemi Prače – Blažovice - Jiříkovice), je v kapitole s názvem „Amulety“ na str. 19 této publikace uveden mezi ostatními nálezy pod bodem 3.

(v obrazové příloze jako obr. 6.)

„Podobu vyznamenání má mosazný dvojitý křížek závěsný (obr. 6.): na líci v elipse reliéfní hlava Kristova, nad ní v perlovém obvodu pták s rozpjatými perutěmi, hlavou dolů – Duch sv. Na rubu ve spodním oválu srdce a okolo něho dvě rukou a nohou; mezi rukama vyznačeny tři hřeby. V horním kroužku vypouklými literkami latinsky SAIV...“

Tento amulet vyoral rolník Josef Paulík z č. 13 v Blažovicích na poli svého otce v trati „Troje“.

²¹ Narodil se 18. 5. 1875 v Lomnici u Tišnova, zemřel 16. 4. 1940 ve Slavkově u Brna. Učitel a archeolog působící na Vyškovsku a Slavkovsku (u Brna). Působil jako redaktor vlastivědného sborníku, pořadatel regionálních pověstí a pamětí. Blíže k osobě Aloise Procházky např. zde:

http://cs.wikipedia.org/wiki/Alois_Proch%C3%A1zka

Křížky tohoto tvaru zjistil jsem z bojiště ještě úplným exemplářem ze Slavíkovíc (ve sbírce zvěrolékařského inspektora Flor. Koudelky ve Vyškově) a zlomkem z Blažovic. Tyto poslední dva uchylují se od popsaného prvního exempláře toliko pozměněným nápisem, jenž na nich zní: SÁIVA AD SS“ (v originále psáno ve sloupci pod sebou – pozn. autora).²²

Ze kterého roku shora uvedené nálezy pocházejí, se v Procházkově publikaci nedozvíme, a protože nemám k dispozici ani I. vydání této brožury (z roku 1906), nevím, zda byl křížek součástí vyobrazení tohoto prvního vydání. Z Procházkova textu je však zřejmé, že vůbec nevěděl o tom, že vyobrazený křížek je odznakem Arci-bratrstva, a že toto Arci-bratrstvo působilo při poutním místě Kalvárie v Jaroměřicích u Jevíčka.

Přesto nám jeho krátký text k vyobrazenému křížku poskytuje několik důležitých informací. Předně lokalizuje dost přesně místo nálezů odznaků. Nicméně - ač se toto místo nachází v epicentru někdejších bojů, je otázkou, zda samotný jeho nález v poli souvisí přímo s bitvou u Slavkova, resp. s předpokladem, že jej u sebe měl některý z bojujících vojáků.

Odznak bratrstva byl v mnoha tisících kusech a ve více variantách (viz dále) rozšířen mezi členy Arci-bratrstva, a to na poměrně velkém územním prostoru Moravy. Nelze proto vůbec vyloučit, že se odznak do půdy dostal jinak - ještě před zmíněnou bitvou, resp. i několik let po ní. Mohlo se tak stát např. při zemědělské činnosti (ztrátou při namáhavé orbě) nebo byl do půdy vpraven tradičním způsobem, totiž se zapravovaným hnojem, do něhož byl na statcích vyhazován nejrůznější odpad, včetně rozbitého nádobí, ale i již neplatných mincí, vojenských odznaků a vyznamenání, částí oděvů atp. V tomto případě bych se přiklonil k myšlence, že se takto stalo poté, co byl v roce 1781 císařem Josefem II. vydán toleranční patent, na jehož základě bylo zrušeno množství klášterů i bratrstev, včetně Arci-bratrstva Nejsvětějšího obrazu Vykupitele, když současně byl i vysloven zákaz konání poutí na (Horu) Kalvárii a kdy (jak již bylo řečeno) vlastní činnost Arci-bratrstva byla ukončena k roku 1784.

V dalším textu brožury je uveden popis odznaku, i když chybí údaje o jeho rozměrech. Popis však obsahuje tiskové chyby, které však mohla způsobit nečitelnost, způsobená oxidací kovu v místech písma.

Konečně nám pan Procházka identifikoval materiál, z něhož byl odznak vyroben, když uvádí, že se jednalo o výrobek z mosazi. Vzhledem k tomu, že zmiňuje nález celkem tří odznaků, resp. dvou kompletních kusů a jednoho zlomku, a nejmenuje přitom jiný výrobní materiál, můžeme mít za to, tyto tři křížky byly všechny vyrobeny z mosazi.

Dnes již bez všech pochybností víme, že s činností Arci-bratrstva, resp. s řádným členstvím v tomto bratrstvu, je spojeno vlastnictví tohoto členského (bratrského) odznaku, jehož nošení navenek se stalo vyjádřením příslušnosti k Arci-bratrstvu a naplněním VII. Regule, upravujícího chování a povinnosti členů tohoto Arci-bratrstva. Krom toho také víme, že od roku 1735 působilo při jaroměřické Kalvárii dvanáctihlavé hudební těleso bratrských choralistů, kteří nosili předepsaný oděv *a na krku nošený bratrský křížek*.

Nicméně abychom plně pochopili **vyobrazení, která na sobě tento odznak-křížek nese**, musíme si krátce připomenout vlastní (de facto původní) poslání Arci-bratrstva. Text, v němž

²² Původní text obsahuje poměrně značné chyby (záměna písmenek), což bylo pravděpodobně dáno nedostatečnou korekturou textu před tiskem. Celý text zní: **SS SALVA AD SS.**

jsou tyto povinnosti formulovány, byl převzat od římského Arci-bratrstva, a upraven pro potřeby jaroměřické jeho odnože.

„Páni, páni bratři, paní a panny sestry, toto jest nejpřednější Arci-bratrstva našeho povinností jak v Římě, tak zde, na přehořké umučení Krista často pamatovati, a skutky milosrdné ke cti a slávě, nemilosrdně ukřižovaného Spasitele prokazovati.“

Ke druhé povinnosti pak patřilo *„Obraz nejsvětějšího Spasitele...opatrovati, ctíti a ostříhati“*..., což bylo povinností prvních a předních správců římského Arci-bratrstva (custodů-ochránců a nebo strážných) a v přenesené podobě (u jaroměřického obrazu sv. Spasitele) povinností zvolených custodů. Projevování patřičné úcty obrazu sv. Spasitele pak bylo „povinností“ všech věřících, kteří k obrazu přistupovali.

V dalším textu je uvedeno, že jaroměřické Arci-bratrstvo tuto povinnost (vůči římskému originálu obrazu sv. Spasitele) dodržovat nemůže, proto byla pořízena jeho kopie, která byla v Římě posvěcena a s originálem dotýkána, a posléze přenesena do Jaroměřic, kde k *„větší pobožnosti v kapli naší na hoře Kalvárie se vystavovati bude“*.²³

S trochou nadsázky lze říci, že obě shora jmenované povinnosti mají v sobě zakódovanou informaci o podobě bratrského odznaku – křížku. Je to jednak připomínka umučení Krista v podobě **pěti ran Kristových** a jednak **vyobrazení tváře (obrazu) sv. Salvatora**.

Podívejme se nyní na text Příručky (1859, VK Olomouc, str. 27), která je součástí jejího druhého dílu, II. kapitoly, s názvem *„Regule toho našeho Arci-bratrstva.“* Text VII. Regule poskytuje popis původně zamýšlené podoby odznaku takto:

„Sedmá regule. Nás k tomu vede: aby jednakaždá osoba a spoluaud toho Arci-Bratrstva, ke cti a slávě pro nás ukřižovaného Spasitele a jeho nejsvětějšího kříže zvelebení, při každé slavnosti a shromáždění, jak také i jinde podle líbezného naklonění, metalový penízek na modré neb fialové barvy pentliče a nebo šňůrce na prsech nosil. Na těch pak penízkách z jedné strany obraz nejsvětějšího Spasitele Krista, jak v Římě in Originali u nás vyobrazený jest, na druhé pak straně pět ran Kristových vyryto bude. Které penížky aby bez starosti páni bratři, paní a panny sestry dostati mohli, Arci-Bratrstvo naše horu Kalvárii nima zaopatří.“

Takže máme dány dva hlavní motivy, které měly být na bratrském odznaku povinně (tj. dle této regule) vyobrazeny. Autoři regulí také zřejmě původně předpokládali jiný tvar odznaku – použili slovo **penízek**, a nikoli křížek. Stanovili, že má být vyroben z kovu, a také to, že má být zavěšen **na pentliče nebo šňůrce modré nebo fialové barvy**.

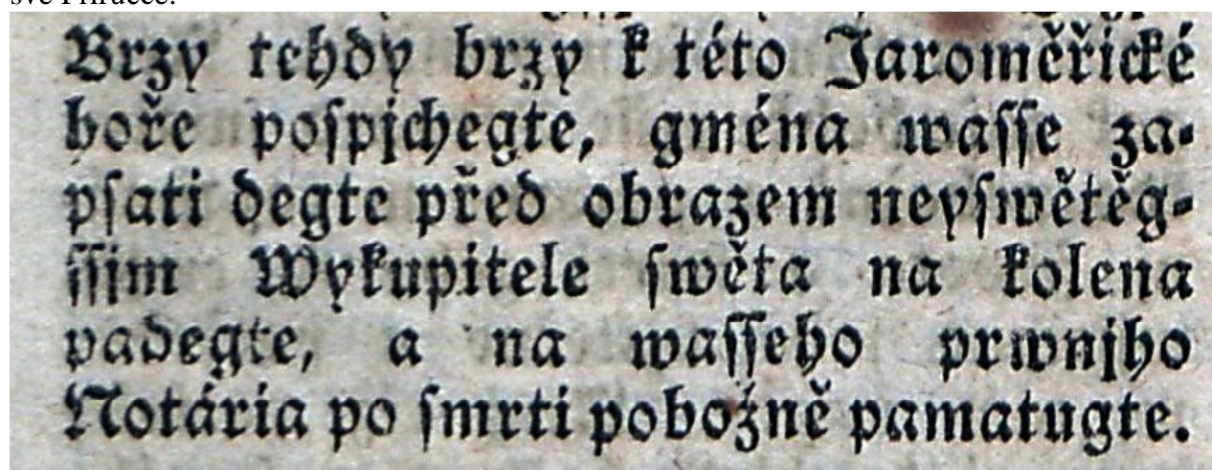
²³ Příručka 1859, VK Olomouc, Díl II. - *„O podstatě toho nejslavnějšího Arci-bratrstva“*, str. 23 – 24.

Kdo byl autorem (výtvarného) návrhu konečné podoby odznaku ve tvaru křížku, a kde si jaroměřické Arci-bratrstvo nechávalo odznaky zhotovit, to je zatím skryto v příslušných archivech, pokud se tyto údaje (zřejmě v účetnictví Arci-bratrstva) dochovaly. Stejně tak není zatím jasné, zda sám odznak měl přirozenou barvu kovu (mosazi či jiného materiálu), či zda snad měl nějakou dodatečnou „barevnou“ úpravu. Měl jsem možnost prozatím vidět jen fotografie, na nichž byly vyobrazeny odznaky nalezené v půdě, a tedy až na výjimky poškozené oxidací a působením chemikálií, používaných k jejímu vyhnojování. Zatím jsem nezískal informaci o tom, že by originál odznaku-křížku byl uchovávaný v nějaké (soukromé či muzeální) sbírce, bez toho, že by byl viditelně poškozen.

Osobně se ale domnívám, že odznak byl bez barevné úpravy, tedy v barvě přirozeného kovu – sami dobře víte, že když se mosaz dobře vycídí, září „zlatavou“ barvou. Po zavěšení na modrou/fialovou stužku nebo šňůrku stejné barvy byl jistě výsledný efekt dokonalý.

Vraťme se však ještě jednou k vyobrazení bratrského odznaku- křížku, a vysvětleme si, **co jednotlivá vyobrazení na křížku znamenají a jak je jejich prostřednictvím spojen tento odznak s poutním místem Kalvárie v Jaroměřicích u Jevíčka.**

Již dříve jsme si řekli, že obraz sv. Spasitele (resp. kopie pořizená dle jeho originálu) byla v Římě posvěcena, s originálem dotýkána, a posléze přenesena do Jaroměřic, a tam umístěna na oltáři tamního chrámu. Příchozí poutníci pak činili, jak je k tomu nabádal pan Bilovský ve své Příručce:

obraz sv. Spasitele v kostele Povýšení Svatého Kříže v Jaroměřicích

Na závěr tohoto textu si srovnáme to, co vidíme na oltářním obraze Spasitele s tím, co je zobrazeno na odznaku zmíněného bratrstva, a co nám tak odznak jasně identifikuje a přiřazuje k jaroměřickému Arci-bratrstvu:

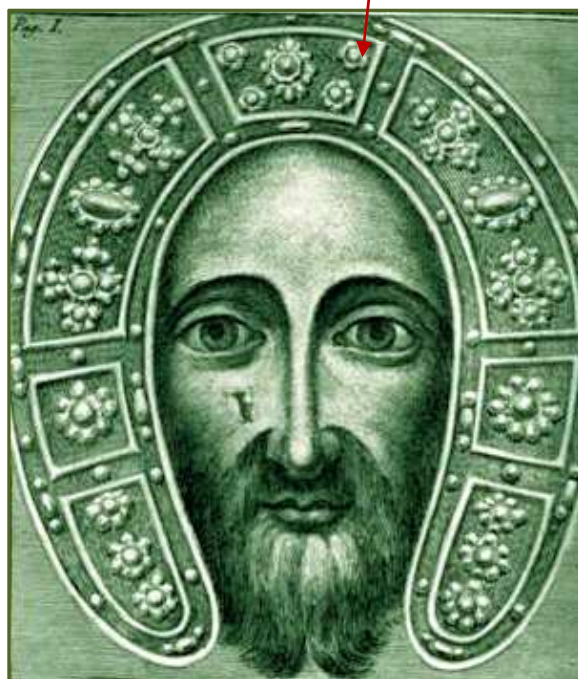
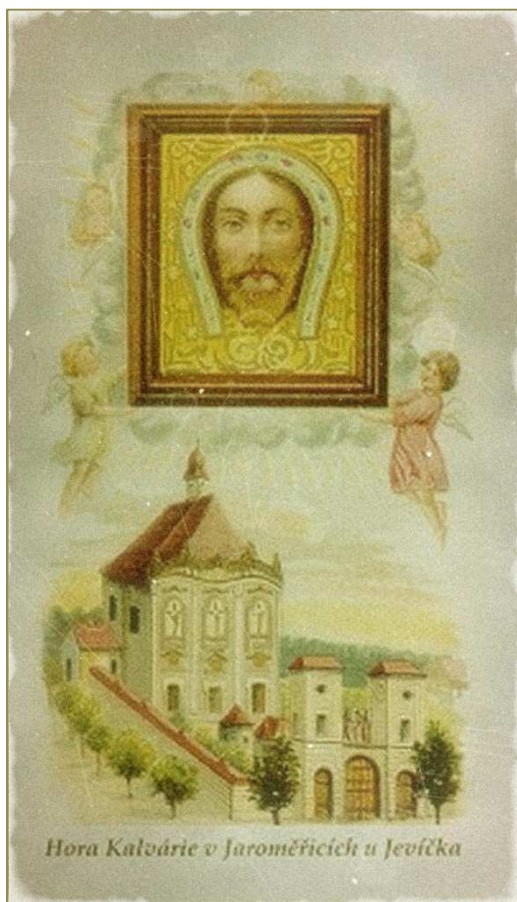
1) **Duch Svatý**, jedna ze tří osob Nejsvětější Trojice, je zde zobrazen ve dvou formách –

na oltářním obraze ve formě „Božího oka“, umístěného v trigonu; na odznaku ve formě „holubice“.

2) **Tvář sv. Salvatora**, jehož hlava je (na originále obrazu) orámována drahokamy.

Obr.: archiv autora a „pozn. pod čarou“ 5)

- 3) Další podstatnou informaci obsahuje **opis (nápis)**, umístěný na reversu odznaku, a sice:

SS SALVA AD SS

S (ocieta) S SALVA (toris)

AD

S (ancta) S (anctorum)

který nás odkazuje právě ke společenství, působícímu při kostele (kapli) Ad Sancta Sanctorum (Svatyně Svatých) v Římě.

Jiná verze, s nápisem:

· S ·
SAIV
ATOR

(ve slově SALVATOR je použito písmeno I a nikoli písmeno L)

- 4) **Utrpení Kristovo** je znázorněno symbolicky v podobě srdce, ovinutého trnovou korunou a třech hřebů, kterými byly ke kříži přibity jeho (vyobrazené) ruce a nohy.

Předmětem dalšího bádání by se mohlo stát „odhalení“ výrobních dílen, které dodávaly Arci-bratrstvu členské odznaky (a období, kdy tak činily), včetně jejich lokalizace. V současné době je již zřejmé, že existují tři hlavní varianty odznaku, ve dvou případech pak ještě se dvěma modifikacemi. Vzhledem k tomu, že mám k dispozici pouze fotografie odznaků, nemohu osobně provést jejich podrobné změřen. V tomto spoléhám na kolegu Kovkopa, který mi nabídl k uveřejnění fotografie jeho sbírky odznaků, kde jsou uvedeny i rozměry odznaků (viz dále). Zájemci mohou jeho sbírku svátostek, která zahrnuje i odznaky Arci-bratrstva, shlédnout zde: <http://www.sbirani.cz/viewtopic.php?f=78&t=3107>.

K uvedeným rozměrům a váhám pak již jenom dodávám, že jejich výsledné hodnoty závisí na kvalitě zpracování hrubého výrobku, tj. odbroušení přebývajícího kovu. Tato práce však nebyla vždy kvalitní, což lze postřehnout přímo z fotografií odznaků, uvedených níže.

A závěrem již jen drobnou zajímavost k počtu²⁴ zapsaných členů Arci-bratrstva, což ovšem souvisí s počtem vydaných bratrských odznaků. Pinkava uvádí namátkou: v roce 1715 zapsáno 226 členů, v roce 1716 se zapsalo 1.018 členů, v roce 1723 zapsáno 2.324 členů, v roce 1731 zapsáno 1.272 členů, v roce 1733 zapsáno nově 1.870 členů, v roce 1735 zapsáno 1.500 členů a v roce 1736 zapsáno 2.205 členů.

To znamená, že zcela jistě ještě někde v zemi bratrský odznak na svého nálezce čeká.
Takže: šťastný lov!

Všem kolegům, kteří mi poskytli fotografie
**Arci-Bratrstva, aneb Tovaryšstva nejsvětějšího Obrazu
Vykupitele/Spasitele Světa**
upřímně děkuji.

²⁴ Pinkava, J. (1995), str. 77-78

Použitá a studijní literatura:

- 1) Bílovský, Bohumil Hynek Josef: SOCIETAS JESU SALVATORIS. To jest: Veleslavné Arci-Bratrstvo, aneb Tovaryšstvo nejsvětějšího Obrazu Vykupitele Světa Pána našeho Ježíše Krista s nejslavnějším Tovaryštvem Ad Sancta Sanctorum. Jakož také Spiritus S. et. S. Jacobi Hospitarum v Římě sjednocené a všema Odpustky, též Milostmi jmenovaných špitálů obdařené. 1719. V Litomyšli: W. Augusta, 1859.
- 2) Canezza, Alessandro e Mario Casalini: Il Pio Istituto di S. Spirito e Ospedali Riuniti di Roma. Roma, 1933.
- 3) Le Confraternite romane: esperienza religiosa, società, committenza artistica / a cura di Luigi Fiorani: Colloquio della Fondazione Caetani, Roma 14.-15. maggio 1982. Roma, Edizioni di Storia e Letteratura, 1984. (Ricerche per la Storia Religiosa di Roma)
- 4) Maňas, Vladimír – Orlita, Zdeněk – Potůčková, Martina (eds.), Zbožných duší úl. Náboženská bratrstva v kultuře raněnovověké Moravy, Muzeum umění Olomouc 2010.
- 5) Marangoni, Giovanni: Istoria dell'antichissimo oratorio o cappella di San Lorenzo nel Patriarchio lateranense, comunemente appellato Sancta Sanctorum, e della celebre immagine del SS. Salvatore, detta Acheropita, che ivi conservasi; Publisher: Roma, Nella Stamperia di San Michele per O. Puccinelli, 1747.
- 6) Necrologi e libri affini della Provincia romana / a cura di Pietro Egidi. Volume I: Necrologi della città di Roma. Roma, Forzani e C. Tipografi del Senato, 1908. (Fonti per la Storia d'Italia pubblicate dall'Istituto Storico Italiano. Antichità, secoli XI-XV.
- 7) Necrologi e libri affini della Provincia romana / a cura di Pietro Egidi. Volume II: Necrologi della città di Roma. Roma, Forzani e C. Tipografi del Senato, 1914. (Fonti per la Storia d'Italia pubblicate dall'Istituto Storico Italiano. Antichità, secoli XI-XV.
- 8) Pinkava, Jaroslav: Dějiny Jaroměřic na malé Hané, I. díl (do roku 1848), Obecní úřad Jaroměřice u Jevíčka, 1995.
- 9) Pocino, Willy: Le confraternite romane. Roma, Edilazio, 1. edizione, 2000.
- 10) Roma Sacra: guida alle chiese della città eterna. 29. itinerario - . Elio de Rosa editore, 2004
- 11) Škaloud, Jaroslav: Poznámka k chybně zařazované svátostce - odznaku bratrstva, 2012, dostupné na: <http://www.sbirani.cz/svatostky.php>

Internet:

http://www.cflr.beniculturali.it/Preziosi/sfoglia_brogliardi.php?Path=preziosi/ospedale_ss_Salvatore/1010_statuta_et_ordinationes&r=0001volume.jp2&lar=1344&alt=840

<http://www.the-colosseum.net/ita/history/medium.htm>

Obrazová příloha

Tři varianty členského odznaku-křížku. Liší se ve tvaru, rozměrech křížku a úhlech, která svírají ramena křížku. Jiná jsou vyobrazení hlavy sv. Spasitele, vyobrazení sv. Ducha v podobě holubice i ve vyobrazení pěti ran Kristových.

Foto: Jarda K.

Prostřední křížek je označen nápisem: S SALVATOR, ostatní dva zkratkou jména Arci-bratrstva
SS SALVA AD SS

Foto: Jarda K.

Foto: Pavel-avers

Rozměry křížku: výška 38,5mm, rozpětí ramen horního křížku 20mm, dolního 25mm

Foto: Pavel-avers

Foto: Kid.crazy

Foto: tomassino

Foto: tomassino

Foto: Edda62

Dodatečně zhotovený úchyt (prasklé očko?):

Foto: Duran

Jakási nepovedená kopie(?) nebo snad výrobní „zmetek“:

Foto: smirtak

Následující foto a popisy: Kovkop

39,5x25x2,2mm váha:6,66g - měď – odlitek

40,5x27,2x2,6mm váha: 6,03g - měď - odlitek

40x25,4x2mm váha: 6,32g - měď - odlitek
Křížek rozlomen na dvě části.

41x26,2x2,5mm váha: 5,77g - měď - odlitek

41x26,8x2,6mm váha: 7,91g -měď - odlitek

42,8x27,6x2,6mm váha: 6,85g - měď - odlitek

42x25,2x3mm váha: 8,57g -měď - odlitek

44,8x28,2x2,1mm váha: 7,42g - měď - odlitek

